

# OM AT TRÆDE AF PÅ NATURENS VEGNE

Henrik Juel \*

I en tid, hvor mange taler om natur, og flere træder op og fører sig frem, som talte de ikke kun på egne, men også som på selve naturens vegne - skønt de hverken synes at have hjertet eller hovedet med deri - turde det vel være passende, ja, ligefrem presserende, at undersøge dette, som det synes, udtømmelige emne „natur“ fra en anden ende. I det følgende vil jeg derfor undersøge betydningen af dette: *at træde af på naturens vegne*.

Det bemærkes straks at ordet natur her næppe skal tages i den mere omfattende betydning som alnatur, det hele, alt skabt, det grønne derude eller, som det bl.a. foreslås i et autoritativt værk:

... den mennesket omgivende ydre verden, betragtet som den verden, i hvilken mennesket færdes under aaben himmel (med skiftende præg af årstiderne); den umiddelbart synlige del af jordoverfladen med dens forsk. bestanddele (kløfter og bakker, søer og floder osv.) og tilhørende dyre- og planteverden, saaledes som den ses henliggende under aaben himmel og i nogen grad overladt til sig selv<sup>1</sup>.

Ligeledes skal betydningen af ordet natur i udtrykket *at træde af på naturens vegne* heller ikke forveksles med betydningen af ordet natur i en anden kendt sammenhæng, nemlig hvor der tales - eller hviskes - om at lade „naturen gå over optugtelsen“. Thi skønt der i begge tilfælde synes at være tale om, at en ellers noget skjult natur trænger sig på og kræver handling, så vildt være højst upassende og vel ligefrem uærligt, hvis f. eks. en skoleelev eller en værnepligtig beder om lov til at træde af på naturens vegne, men derpå benytter den

opnåede frihed til at lade naturen gå over optugtelsen. Noget sådant må betragtes som eufemisme-misbrug og altså misbilliges.

At der nu er tale om en eufemisme turde være indlysende. Med eufemisme mener jeg her en nødtørfigt omskrivning til mere diskrete eller - hvis jeg må være så fri - stuerene talemåder, således at man undgår vulgære eller uhøviske udtryk. Man kan sige at i eufemismen *at træde af på naturens vegne* undertrykker udtryksformen indholdsmateriens ellers overvældende substans<sup>2</sup>.

For en sproglig betragtning er det endvidere bemærkelsesværdigt, at dette eufemistiske udtryks metaforiske iklædning synes at henhøre til det militære område: ikke mange andre steder end i uniformerede korps, herunder ungdomskorps og paramilitære organisationer, hvor personer vitterligt står på række og geled, og endda ofte gør det længe ad gangen, vil det være muligt at træde af i egentlig, ikke-metaforisk forstand. Ganske vist kan man også sige om personer, som ophører med en erhvervsfunktion, at de „træder af“, men det vil være mere almindeligt at sige, at de fratræder, bliver pensioneret eller direkte fyret. At træde af er altså en omskrivning hentet fra det militære område, ja man kan vel ligefrem sige, at dette er en sproglig camouflage, en manøvre, som dog kun nødtørfigt slører, hvad der egentlig er tale om. Men så meget er dog klart ud fra dette metaforiske udtryks domæne, nemlig det militære terræn, at vægten lægges på lethed og løsslupenhed i modsætning til tyngende disciplin og stram excercits. Denne betoning af det lette og frie fremhæves da også af udtrykkets andet led, *på naturens vegne*, som synes yderligere at befæste modsætningen mellem frihed og tvang, hvilket her måske bedst kan tolkes som en modsætning mellem naturens lethed og kulturens byrde<sup>3</sup>.

*At træde af på naturens vegne* ser derfor ud til at betegne det fænomen at individet, i det mindste for en stund, lykkeligt letter på trykket og på kulturens - muligvis selvforskyldte<sup>4</sup> - tyngende åg, og genfinder sig selv i en ny tilstand af frihed. At der her er tale om stærkt individualistiske præstationer understreges ikke blot af selve det sproglige udtryk - hvor altså en enkelt træder ud af det samlede geled - men nok så meget af empirisk materiale fra andre

fagområder. Arkitekturfaget kan således bringe en påfærten af dette fænomens individualistiske karakter alene ved en analyse af størrelsen af de bygningsrum, som normalt afsættes til aktiviteter af denne art (i den vesterlandske kultur i nyere tid). Selv i storbyer og i offentlige bygninger, som ellers rent funktionelt har behov for større rum, hvor flere kan træde af samtidigt på naturens vegne, synes behovet for enrum imødekommet ved opsættelse af forskellige former for afskærmninger og halvvægge<sup>5</sup>.

Af andet fagligt materiale kan fremhæves de gældende danske kloakeringsforskrifter, hvorefter ikke blot de enkelte husstande er underlagt en lang række reguleringer, men hvor endog en række juridiske forskrifter og praktiske tiltag sigter på at adskille spildevand i forskellige kategorier. Også her søges altså de umiddelbare resultater af borgernes aftræden på naturens vegne isolerede fra resultaterne af andre aktiviteter, som også udmunder i en kloakeringsproblematik, f. eks. tøjvask, opvask og eventuel bilvask. Det må dog bemærkes, at de individuelle kloakeringer senere i det kommunale regi sammenføres igen i større kollektive anlæg, men dette sker for det meste under jorden og usynligt for de enkelte borgere.

På mange måder synes dette *at træde af på naturens vegne* altså at betegne et afgørende frirum borte fra civilisationens tryk. Imidlertid er der dog også empiriske forhold, som synes at modsige dette, og jeg vil her tillade mig at referere fra nogle hidtil upublicerede socialpædagogiske eksperimenter, som jeg selv haft lejlighed til at supervisere. Det ene drejer sig om et forsøg med 13 teenagere fra storbyen New York, som blev udsat for et kontrolleret stress-eksperiment. De fik at vide, at de skulle vandre ad den jydsk hærvej i 8 dage og undervejs overnatte i telt på græsmarker og tilberede deres egen mad over bål. En række kvalitative dybdeinterviews kort efter starten på eksperimentet afslørede, at den største stress-faktor ikke var udsigten til den fysiske anstrengelse ved at vandre til fods, heller ikke den manglede komfort ved teltovernatning, eller frygten for nærgående jydsk malkekøer eller lokale knallert-

bøller, men derimod viste det mest trykkende problem sig at være frygten for manglen på toiletfaciliteter.

De unge mennesker var ellers af de socialpædagogiske ledere, som forestod eksperimentet, blevet grundigt instruerede i, hvorledes man bærer sig ad med at træde af på naturens vegne ude i den konkrete natur: hvilke landskabstyper er egnede til at give den nødvendige beskyttelse for vind og vejr og nysgerrige blikke - privatliv på dette område synes meget vigtigt også for teenagere fra New York - hvilke remedier i form af håndspade, toiletpapir og eventuel myggespray er nødvendige, hvad skal observeres med hensyn til vindretning osv - alt dette var blevet grundigt gennemgået i flere lektioner. Alligevel forekom det disse storbyunge at være det mest stressende af alt: udsigten til at skulle træde af på naturens vegne „ude i selve naturen“ - som en sagde, med alle tegn på rædsel: „That's just too far out“.

En parallel erfaring har jeg indhentet ved socialpædagogiske eksperimenter inden for søfart, hvor det drejer sig om mindre, åbne fartøjer, som ikke har særskilte toiletrum eller anden mulighed for at gå afsides eller under dørk, men hvor man overalt befinder sig i en næsten direkte kontakt med havet, og i hvert fald med vind og vejr og andre besætningsmedlemmer. Her er den almindeligste procedure, at man finder et forholdsvis afsides beliggende stykke ræling på skibet (f.eks. ude i forskibet), som så benyttes på ganske samme måde som et almindeligt toiletsæde, blot altså med den forskel, at toilettet er ret åbent bagtil og nedadtil. I roligt vejr er det en forholdsvis ukompliceret affære, og for langt de fleste lykkes det før eller siden at få fuldført deres ærinde, skønt det for nybegyndere ofte kan være forbundet med nogen betænkelighed og ventetid. I sådanne tilfælde er det i øvrigt hensynsfuldt af den øvrige besætning at iagttage en vis tilbageholdenhed med tilråb og andet, der kunne forstyrre hin enkelte, som således ønsker at træde af på naturens vegne.

Men det er naturligvis fristende og ganske let i forholdsvis stille vejr at benytte lejligheden til at foretage en kontrolmåling af skibets hastighed. Det sker ved at man starter et stopur ved lyden af et af de karakteristiske små plump fra

forskibet og derpå holder øje med, hvornår det pågældende element, som helst bør være af den flydende type, passerer agterskibet. Når man kender dette tidsrums størrelse i sekunder og skibets længde i meter, er det ikke vanskeligt med ganske stor nøjagtighed at udregne skibets relative fart i knob gennem vandet.

I hårdt vejr er der derimod andre forhold som spiller ind, og besætningen vil som regel være optaget af at holde øje med, at ingen falder helt overbord. For den, som er gået i forskibet i et sådant nødvendigt ærinde i hårdt vejr, kan det være vanskeligt at opnå et hurtigt og tilfredsstillende resultat. Ofte vil synet eller blot lyden af havets grådigt slikkende bølger ved stævnen af skibet, vindens hulen i riggen, søsprøjt og ustabile holdepunkter vanskeliggøre den afslappede udtømmning, som ellers syntes det naturligste af alt. Man skulle jo tro, at de stærkt gyngende bevægelser som et mindre skib foretager i hårdt vejr, ville virke stimulerende for de indre, peristaltiske bevægelser<sup>6</sup>, men dette synes al erfaring at tale imod. Tværtimod synes de kraftige bølgebevægelser at fremme en næsten krampagtig fastholdelse med hænder og fødder til ræling og tovværk - og hvad der ellers monne være at holde fast i - når det virkelig går løs, og dette synes igen at resultere i en indre fastlåsning af situationen.

Så det må konstateres, at hvor naturen fremstår allermest nærværende i hele sin storslåede ophøjethed (den vilde skov og det oprørte hav<sup>7</sup>), netop der synes det allervanskeligste og mest unaturlige for det moderne, det post-moderne og det kompost-moderne menneske at skulle være *at træde af på naturens vegne*.

## Noter

<sup>1</sup> Ordbog over Det Danske Sprog, København 1933, Fjortende Bind, s. 962.

<sup>2</sup> For en morsom alternativ brug af begrebspår som udtryksform og udtryksmaterie, samt disses fordoblinger, se Luis Hjelmslev.

<sup>3</sup> Se Sigmund Freud: *Das Unbehagen in der Kultur*. Dansk oversættelse: *Kulturens Byrde*.

<sup>4</sup> Se Immanuel Kant: *Was Heisst Aufklärung?*

<sup>5</sup> For en indfølelse af dette aspekt se Svend Erik Larsen: Har byen et naturligt rum? *Arbejdsblad nr 2*, Humanistisk Forskningscenter, maj 1992 (udsolgt).

<sup>6</sup> Angående bevægelser, se f. eks. Svend Erik Larsen: *Nature on the Move: Meanings of Nature in Contemporary Culture*, *Arbejdsblad nr 46*, Humanistisk Forskningscenter, Juni 1994 (udsolgt).

<sup>7</sup> Se Immanuel Kant: *Kritik der Urteilskraft*.

## MENNESKE & NATUR. ARBEJDSPAPIR 96 1996

Finn Arler m.fl.: Humanisten i naturen - fra den humanistiske forskningsperiferi.  
Tilgnet Svend Erik Larsen på hans 50-årsdag 1. september 1996.

ISSN 0907 - 1385

ISBN 87 - 89844 - 99 - 8

Udgivet 1. september 1996 af Menneske og Natur. Humanistisk Forskningscenter - Odense Universitet. Hollufgård, Hestehaven 201, DK-5220 Odense SØ. Tlf. 65 95 94 93. Fax: 65 95 77 66. E-mail: humfo@dou.dk.

© Forfatterne og Menneske og Natur

Redaktion: Jørn Guldborg/Henrik Juel

DTP: Per Berg

Hemmeligholdelse: Helle Christiansen

Logo: Gunna Larsen

Tryk: Odense Universitets Trykkeri på 100% genbrugspapir

Menneske og Natur er et humanistisk forskningscenter ved Odense Universitet. Centret er oprettet af Miljø- og Energiministeriet og Statens Humanistiske Forskningsråd. I perioden 1992 - 1997 arbejder 10 - 15 forskere ad gangen med at kortlægge menneskets forhold til naturen gennem de seneste 200 år.

Man & Nature is a humanities research center at Odense University, Denmark. A team of researchers are working from 1992 to 1997 with cultural perspectives on the relationship between Man and nature. The project is financed by the Danish Research Council for the Humanities and the Danish Ministry of Environment and Energy.

## HUMANISTEN I NATUREN FRA DEN HUMANISTISKE FORSKNINGSPERIFERI

### INDHOLD

|                                                                                  |         |
|----------------------------------------------------------------------------------|---------|
| Finn Arler m.fl.: Humanisten i naturen - fra den humanistiske forskningsperiferi | side 1  |
| Arler m.fl.: Humanisten i naturen - fra den humanistiske forskningsperiferi      | side 1  |
| Arler m.fl.: Humanisten i naturen - fra den humanistiske forskningsperiferi      | side 13 |
| Arler m.fl.: Humanisten i naturen - fra den humanistiske forskningsperiferi      | side 25 |
| Arler m.fl.: Humanisten i naturen - fra den humanistiske forskningsperiferi      | side 31 |
| Arler m.fl.: Humanisten i naturen - fra den humanistiske forskningsperiferi      | side 37 |
| Arler m.fl.: Humanisten i naturen - fra den humanistiske forskningsperiferi      | side 45 |
| Arler m.fl.: Humanisten i naturen - fra den humanistiske forskningsperiferi      | side 52 |
| Arler m.fl.: Humanisten i naturen - fra den humanistiske forskningsperiferi      | side 57 |
| Arler m.fl.: Humanisten i naturen - fra den humanistiske forskningsperiferi      | side 61 |
| Arler m.fl.: Humanisten i naturen - fra den humanistiske forskningsperiferi      | side 65 |
| Arler m.fl.: Humanisten i naturen - fra den humanistiske forskningsperiferi      | side 68 |

